

ACC. N:R M. 8799: 1-12

Landskap: Småland

Upptecknat av: Emil Jönsson

Härad: Sunnerbo

Adress: Hornborg

Socken: Hamveda

Berättat av: Jonsamme

Uppteckningsår: 1942

Född år 1861 i Väsby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Tosia Bonnadam."

s. 1-10.

L. U. F. 44.

Lushungen.

s. 10-12

" 43.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 8799:1.

Landskap: Sonäland Upptecknat av: Emil Görsson
 Härad: Stummebo Adress: Hornsberg
 Socken: Hamnreda Berättat av: Lee
 Uppteckningsår: 1942 Född år 1861 i Wärby.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Efter anmodan från Folkminnes-arkivet om svar på en frågelista om "Tosiga Ronnedan" får jag meddela att ingen i dessa trakter känner till något vad det derom skulle angå Ronneby. Jag som bott här i 44 år, har heller aldrig hört talas om brunnbaler i Ronneby eller nämnat "Tosiga Ronnedan" hur de firades och ej någon från vår trakt besökt Ronneby under någon av brunnbalerna. Men en småbrukare från Göteryds-kanten, (dit för många år sen) brukade handla med yllevaror i Ronneby om efterhöstarna, oktober december, men var der icke under brunnstiden. Möjligen i forna tider någon kommunikation från

L. W. F. 44

Skriv endast på denna sida!

Hamneda med Ronneby förkommitt, ty då jag hitflyttade 1898 fann jag dessinvis gamla lerdunkar, grovt, simpelt och kläbligt gjorda, stämplade "Ronneby" och "Ronneby vatten". Dunkarne rymde ungefär ett stopp = $1\frac{1}{3}$ liter, och hade troligen innehållit p. h. av folket här benämnd "Peltzer vatten". De skulle ju också varit lerkärls-handlare som försålt dem, ty även ifrån lerkärlsfabriken i Höganäs, fanns i jorden lerkärls-bitar, av dunkarns stämplade "Höganäs". Brunn-drickningen vid Ronneby så väl som vid alla svenska Cur-orter, försiggick om sommaren, och det är därför ej alls säkert, att med "Toriga Bonnadarn" menas någon av brunn-balerna, utan i stället den nära nog i större delen av Syd-landskapen allmänt märklig-hällits, nemligen "Grive-lörlördagen" på alla marknad-platser och

Köpingar. Visserligen försiggick "tosiga" dagar eller "tosigheter" på andra tider, såsom t. ex. vid berörings-mönstringar för G. O. är sen i Helsingborg, då bönderna och lantbefolkningen fingo störda husera hur som helst, utan att polisen gjorde någon anmärkning dermot. Som det är frågan framgår att den festdag som kallades "Tosiga Bonnadag", firades om sommaren, samt att en stora- och en lilla "Tosiga Bonnadag" skulle förekommit, hänty-der derpå, att de tider då den gamla tjänst-lyons-stadgan existerade, då tjänare vid tjenstens utgång fingo en fri-vecka efter årtjänst, som vanligen räknades till den 24 oktober. Men ären halvårs-tjänst kunde en tjänare åtaga sig och ställes alla tjänster så, att de skulle sluta antingen 24 april eller 24 oktober och efterföljas av fri-vecka i varje fall, varföre dock aprilveckan

blor av mindre betydelse, enär de tjänster som utgicks i april, dels vara jämförelse-vis, ett fåtal, och endast halvårs-tjänster, och dels var årtiden i april en ännu vanligare kallare i friveckan i april, än i oktober och lockade sålunda inte handlande, comedispelare och "geschäft"-makare av alla slag, till besök, varföre också tillströmning av folkningen och dermed ungdomen var obetydlig i april-friveckolördagen. (Sista i månaden) Snot som friveckolördagen (sista lördagen i oktober). Men allt vad tokerier, som vid dessa friveckofestligheter bedrevs, hade alls intet med brunnkäter eller brunnsdricknings-väsen att att göra, eller ens att nämnas, så mycket mindre som före 1870 det knappt var någon människa på landsbygden som hört talas om "brunnsdrickning". Nu 60 a 70 år derefter kan man se vilken ofantlig humbug som läkare och storgubbar

57.
kunde bedriva. Warhelst en vattenkälla
("källa") med klart, aldrig sinande vatten, var
att finna, der ställdes i ordning, en s. k. "häls-
brunn", med intyg från läkare, om vattnets in-
nehåll av många för enennisk. Kroppen nytti-
ga ingredienser, som owillkorligen botade en
massa sjukdomar, såväl till kropp som själ.
Folk strömmade till för att söka bot. Brunn-
läkare, med något konstigt namn, tillsattes och
med vidlyftig trykte om att hava läst en ofantlig
massa böcker, och till och med varit resande ut-
rikes, så intet tvivel om en sådan läkares förmåga
att bota folk var onöjlig. Patienterna ordinerades
att dagligen dricka, så och så många glas kallt
vatten allt efter den sjukdom som skulle botas.
Naturligtvis blev mågen i ordning och skulle så
botas med medicin eller bad. På lunds fort-
gick förstörande och botande hela tiden.

Efter som s. k. brunnsgästernas antal till-
varte, så att logi att mat i de närmaste hus
och gårdar ej förslog, så oräste nya hus
byggas i närheten och försörjnings-inrättningar
fler av allaslag, inrättas. Hela nejden fick ett
tillskott av hus, bestäder, matställe, handlande, hant-
verkare, ja till och med brunnspredikant och
även nöjes-tillställningar, såsom kausell, skjut-
tält, ringkast o. m. På sådant sätt uppkom
inom kort på 1870-talet, innan det nått 80, en
omängd sådana "hälso-brunnar" i Sverige, tro-
ligen fler än tiogvis, och några av dem fortfarande
kända 1895 att beagnas för brunn-drickning
och ledning. Bland sådana "Curorter" eller
hälso-brunnar var också en i Södra Ljunga
socken (annex till Hamneda) som jag ju särskilt
kommer ihåg, därför att den boden, min
förrädare, visstades vid Ljunga-brunn och

hoppade på ett ben med krycka, för höft-
värk, just då jag skulle köpa hans hemman.
Annars kunde jag aldrig köpt det och han ång-
rade sig också, ett år derefter, sedan hans
höft blivit bra igen. Han sade: ja hade jag
kört att jag blev bra, så skulle jag inte sålt
Norrum. Ja, svarade jag, Ni får det igen för
samma pris, som jag gav, om Ni vill er-
sätta mig, för jag läkt om alla husen och
och dikat 600 fannar, der ej varit dikat på
30 år, efter vad Ni sagt. Nej, han ville ej ge mer
än nära hälften mot som jag betalt, och
allt intet för reparationerna. Men han nämde
aldrig om någon "tosighet" vid Ljunga bru, ^{men}
men jag hörde dock att det skulle varit en
söndag som kallades "Roliga söndan" i Ljunga,
och att dit strömmat folk från flera försam-
lingar och medfört brännvin, varit dans och

^{Landskap} gaveliga slagomål. ^{Upptecknat av} Att det varit brunn-drick
^{Ärdding} och möjligen badinrättning, ^{och} men se
^{Saken} mera. Efter 1898, ^{berättat} jag aldrig att det
^{Uppteckning av} något "brunnsliv" ^{Född av} vid Höra. Gunga brunn.

Brunnspaviljongen kvarstod, men revs ef-
 ter några år. Någon gång har jag hört
 nämnas: "I dag är det skulle varit som
 fört, den roliga söndan i Gunga." Jag gav
 då, ej vidare akt, men har sedan hört,
 att "Gunga Brunn" skulle vara från 1880
 talet, med brunn-drickning, läkare, badin-
 rättning och mycket besikt. Men även att
 en dansbana funnits, och då var väl den an-
 vänd mer än "den roliga söndan"? Om
 den "roliga söndan" inträffade eller förlades till
 början eller slutet på säsongen är oviss, men
 troligen vid slutet på curliset, ty den söndan
 som fått namn, var vid mid sommars tiden.

ACC. N.R. M. 8799:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bläddes folket sig i sina alla bästa höstids-
blädder den av de äldres s. k. "Altarskläderna"
s. d. v. s. de kläder som också beqvämades vid de
Heliga nattvårdens beqvämelse. De gifte och
änklingar i hög hatt, de gifte "mororna" med
änkor, i vitt starkstruket hätta, samt vitt stä-
rkstruket förkläde. De rike i silkes-schalett, och
alla både män och kvinnor i svarta kläder för
öfrigt, antingen av vadmal eller finare köptyg.
Detta i Lögude Härad 1860-1870 (i Skåne)

En annan frågelista om Luskungen.
Denna slags orm eller mask har jag här
i Småland hört omtalas, men deremot aldrig
i Skåne. Men här i Småland har jag endast hört
att denna före-teelse kallades för "Dagg-orm", och
den skulle framkomma, om man slår en orm,
och inte begraver ormkroppen, ty då blir der
av en massa mindre ormar, som hålla i

L. u. F. 43

Skriv endast på denna sida!

men lärännreiv kan nog förstora or-
-manne, och en stor del Smälänningar ha
snokar till husdjur i sina lagårdar.

Här var hundratals snokar i fähuset,
när vi flyttade hit och naborna hade ock-
så så gullt oned snokar som de höllo tama,
och här hade snokarne vana att gå in i ko-
krubborna i fähuset, men vi skjälslogs
dem och plöjde dem ner, när de bodde i
gödsel-högen och kommo oned gödseln ut på
åkern, oner någon hämd eller "Daggormar"
blev der nog inte av dem, ehuru de gamle
Smälänningarne trodde att det vore farligt
att vara hatig onot snokar.